

پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان

ثمینه بهادری جهرمی^۱

روح‌اله چراغپور^۲

سهیلا پایان^۳

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۸/۰۸

چکیده

این مطالعه با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان انجام شد. پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر بندرعباس در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند. نمونه پژوهش ۶۰۰ دانش‌آموز (۳۰۰ دختر و ۳۰۰ پسر) بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های عملکرد تحصیلی (صالحی، ۱۳۹۲)، سرزندگی تحصیلی (دهقانی‌زاده و حسین‌چاری، ۱۳۹۱)، انگیزش پیشرفت (هرمانز، ۱۹۷۰) و خوش‌بینی تحصیلی (بیرد و همکاران، ۲۰۱۰) استفاده شد. داده‌ها در نرم‌افزار SPSS-19 با روش‌های ضرایب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه با مدل همزمان تحلیل شدند. نتایج تحلیل‌ها نشان داد که سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشتند. همچنین، متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی به طور معناداری توانستند ۲۳ درصد از تغییرات عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین نمایند ($P < 0/01$). بنابراین، برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان توصیه می‌گردد که از طریق کارگاه‌های آموزشی میزان سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی آنان افزایش یابد.

کلیدواژه‌ها: عملکرد تحصیلی، سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت، خوش‌بینی تحصیلی

^۱ استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول) bahadori.jahromi@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد کهنوج، دانشگاه آزاد اسلامی، کهنوج، ایران.

^۳ استادیار، گروه معارف اسلامی، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران.

مقدمه

رشد و بالندگی هر جامعه‌ای وابسته به نظام آموزشی آن جامعه و میزان توانمندی علمی و عملی دانش‌آموزان آن جامعه در آینده می‌باشد و بر همین اساس هر ساله کشورها مبالغ قابل توجهی از درآمد ملی خود را صرف آموزش و پرورش می‌کنند (پالوس، ماریکوتویو و کاستی^۱، ۲۰۱۹). امروزه یکی از دغدغه‌های نظام‌های آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش، عملکرد تحصیلی^۲ فراگیران است. عملکرد تحصیلی مناسب دانش‌آموزان نشان‌دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی است (سیرنات و مولدووان^۳، ۲۰۱۸). نظام آموزش و پرورش را زمانی می‌توان کارآمد و موفق دانست که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی دارای بیشترین و بالاترین مقدار باشد. بنابراین، یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های اولیای دانش‌آموزان، دبیران و مسئولان آموزش و پرورش افت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و تدارک راهکارهایی برای بهبود عملکرد آنها می‌باشد (هو^۴، ۲۰۱۵). عملکرد تحصیلی به معنای توانایی آموخته‌شده و اکتسابی فراگیران درباره موضوعات و مباحث تحصیلی است که میزان آن با کمک آزمون‌های استاندارد شده یا معلم‌ساخته برآورد می‌شود (تلسما، شوز و نوریس^۵، ۲۰۱۹). نظریه‌های جدید آموزش و یادگیری بر نقش انگیزش و باورهای فرد تاکید زیادی دارند و معتقدند که نباید دانش‌آموزان را در برابر مطالب و مفاهیم قرار داد، بلکه باید با آموزش‌های لازم آنان را به فعالیت واداشت تا از این طریق هم باعث بهبود نگرش، انگیزش و باورهای مثبت در آنان و هم باعث افزایش عملکرد تحصیلی آنها شد (تسوبومی و واتانابی^۶، ۲۰۱۷).

یکی از عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی، سرزندگی تحصیلی^۷ است (کامرفورد، باتیسون و تورمی^۸، ۲۰۱۵). سرزندگی تحصیلی یکی از سازه‌های روانشناسی مثبت‌نگر می‌باشد که به‌عنوان پاسخ مثبت، سازنده، موفق و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع در عرصه مداوم و جاری تحصیلی

¹ Palos, Maricutoiu & Costea

² Academic performance

³ Cernat & Moldovan

⁴ Hu

⁵ Talsma, Schuz & Norris

⁶ Tsubomi & Watanabe

⁷ Academic vitality

⁸ Comerford, Batteson & Tormey

تعریف می‌شود (مارتین و مارش^۱، ۲۰۰۸). این سازه یکی از شاخص‌های مهم در تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز است که باعث تحقق لیاقت‌ها و توانایی‌ها و پیشرفت‌های علمی می‌گردد (سولبرگ، هاپکینز، اماندسن و هالواری^۲، ۲۰۱۲). سرزندگی تحصیلی یکی از مولفه‌های بهزیستی روانی است که تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب روانشناسی مثبت منعکس می‌کند. زمانی که فردی فعالیت را به صورت خودجوش انجام می‌دهد، نه تنها احساس خستگی و ناامیدی نمی‌کند، بلکه احساس افزایش انرژی و نیرو می‌کند (میلر، کانولی و ماگوئیر^۳، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش حاکی از رابطه معنادار سرزندگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی می‌باشند. برای مثال نتایج پژوهش ارسینی، بانی و تریسو^۴ (۲۰۱۸) حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین سرزندگی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بود. همچنین فولادی، کجفاف و قمرانی (۱۳۹۷) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که سرزندگی تحصیلی باعث افزایش موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر شد. در پژوهشی دیگر جلیلیان، عظیم‌پور و قلی‌زاده (۱۳۹۷) گزارش کردند که سرزندگی تحصیلی بر یادگیری و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان نقش بسزایی دارد.

یکی دیگر از عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت^۵ است (برونسون^۶، ۲۰۱۶). انگیزه محرک اساسی تمام فعالیت‌ها می‌باشد و اشاره به پویایی رفتار دارد که شامل نیازها، تمایلات و جاه‌طلبی‌ها است (ورنر، میلیاوسکایا، کلیمو و لوین^۷، ۲۰۱۹). انگیزش پیشرفت به معنای شوق و علاقه به موفقیت در همه زمینه‌ها یا در زمینه یا فعالیتی خاص و برتری جستن در کارها می‌باشد (استانیوسکی و اوروک^۸، ۲۰۱۹). در تعریفی دیگر، انگیزش پیشرفت به‌عنوان میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت‌هایی تعریف شده که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخص وابسته است (کارامان و واتسون^۹، ۲۰۱۷). انگیزش پیشرفت یک تعامل بین متغیرهای محیطی و موقعیتی می‌باشد که زمینه را برای تحقق موفقیت و ارتقای عملکرد تحصیلی فراهم می‌آورد (برگولد

¹ Martin & Marsh

² Solberg, Hopkins, Ommundsen & Halvari

³ Miller, Connolly & Maguire

⁴ Orsini, Binnie & Tricio

⁵ Achievement motivation

⁶ Bronson

⁷ Werner, Milyavskaya, Klimo & Levine

⁸ Staniewski & Awruk

⁹ Karaman & Watson

و استینمایر^۱، ۲۰۱۶). نتایج پژوهش حاکی از رابطه معنادار انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی می‌باشند. برای مثال ارسینی و همکاران (۲۰۱۸) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که انگیزش با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشت. در پژوهشی دیگر از^۲ (۲۰۱۷) گزارش کرد که انگیزش تحصیلی و موفقیت تحصیلی رابطه مستقیم داشتند. همچنین نتایج پژوهش رضایی، جهان و رحیمی (۱۳۹۵) نشان داد که انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی رابطه معنادار مثبت داشتند. عابدینی و مختاری (۱۳۹۴) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که بین انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی درس زبان انگلیسی رابطه مثبت و معنادار وجود داشت. در پژوهشی دیگر عظیمی، پیری و زوار (۱۳۹۳) گزارش کردند که انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه رابطه معنادار مثبت داشتند.

از دیگر عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی می‌توان به خوش‌بینی تحصیلی^۳ اشاره کرد (فلدمن و کوبوتا^۴، ۲۰۱۵). خوش‌بینی تحصیلی نیز یکی دیگر از سازه‌های روانشناسی مثبت‌نگر می‌باشد که بر پایه بنیان‌های نظری شناختی-اجتماعی، خودکارآمدی، سرمایه اجتماعی و مفهوم خوش‌بینی آموخته‌شده شکل گرفته است (ییلدیز و ازر^۵، ۲۰۱۲). خوش‌بینی تحصیلی به معنای باور مثبت در دانش‌آموزان است مبنی بر اینکه می‌توانند با تاکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به محیط آموزشی زمینه بهبود عملکرد تحصیلی خود را فراهم آورند (کولوفاس، ریونگتراکول و وانگوانیچ^۶، ۲۰۱۵). این سازه شامل مجموع باورهای مرتبط با قوت‌ها و ظرفیت‌های درونی محیط آموزشی به منظور ارتقای عملکرد تحصیلی است که این باورها مبتنی بر تاکید تحصیلی، کارآمدی و اعتماد می‌باشند که با ترکیب هم محیط آموزشی مثبتی را ایجاد می‌نمایند (بیرد، هوی و هوی^۷، ۲۰۱۰). خوش‌بینی تحصیلی نقش مهمی در موفقیت و یادگیری دانش‌آموزان دارد و صرف‌نظر از توانایی و انگیزش می‌تواند یادگرفته شود و باعث بهبود محیط تحصیلی گردد

¹ Bergold & Steinmayr

² OZ

³ Academic optimism

⁴ Feldman & Kubota

⁵ Yildiz & Ozer

⁶ Kulophas, Ruengtrakul & Wongwanich

⁷ Beard, Hoy & Hoy

(ارن^۱، ۲۰۱۲). نتایج پژوهش حاکی از رابطه معنادار خوش‌بینی تحصیلی و عملکرد تحصیلی می‌باشند. برای مثال اندرسون، کوچان، کینسلر و ریمز^۲ (۲۰۱۸) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی تحصیلی و موفقیت دانش‌آموزان رابطه معنادار مثبت داشت. در پژوهشی دیگر اسمیت و هوی^۳ (۲۰۰۷) گزارش کردند که خوش‌بینی تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشتند. همچنین نتایج پژوهش چراغی‌خواه، عربزاده و کدیور (۱۳۹۴) حاکی از رابطه معنادار مثبت بین خوش‌بینی تحصیلی و عملکرد تحصیلی درس ریاضی دانش‌آموزان بود. مرادی، واعظی، فرزانه و میرزایی (۱۳۹۳) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه رابطه مثبت و معنادار داشت.

دانش‌آموزان، آینده‌سازان جامعه هستند و بررسی عملکرد تحصیلی آنها با هدف ارتقای آن بسیار مفید و سودمند می‌باشد. زیرا در سال‌های اخیر دانش‌آموزان از لحاظ تحصیلی افت بسیاری زیادی دارند. به همین خاطر با اینکه پژوهش‌های بسیاری درباره عملکرد تحصیلی انجام شده است، اما هنوز نیز یکی از متغیرهای مهم و اصلی درباره پژوهش در نظام‌های آموزشی می‌باشد. همچنین، با اینکه پژوهش‌های بسیاری با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی انجام شده‌اند، اما این پژوهش‌ها کمتر به نقش سرزندگی تحصیلی و خوش‌بینی تحصیلی به‌عنوان دو سازه نسبتاً جدید و برگرفته از روانشناسی مثبت‌نگر توجه داشتند. علاوه بر آن، یکی از نارسایی‌های مطالعات قبلی عدم توجه به نقش همزمان سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی می‌باشد. هنگامی که همه این متغیرها با هم برای پیش‌بینی عملکرد تحصیل وارد معادله شوند، آیا می‌توانند عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی کنند؟ در نتیجه، این مطالعه با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان انجام شد. بنابراین، فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱. سرزندگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان ارتباط دارد.
۲. انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان ارتباط دارد.
۳. خوش‌بینی تحصیلی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان ارتباط دارد.

¹ Eren

² Anderson, Kochan, Kensler & Reames

³ Smith & Hoy

۴. متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوشبینی تحصیلی توانایی پیش‌بینی عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان را دارند.

روش شناسی

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر بندرعباس در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ به تعداد حدود ۲۳۰۰۰ نفر بودند. بر اساس جدول کرجسی و مورگان نمونه پژوهش ۳۷۸ نفر برآورد شد که برای اطمینان از حجم نمونه ۶۰۰ دانش‌آموز (۳۰۰ دختر و ۳۰۰ پسر) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. در این روش نمونه‌گیری ابتدا از میان مدارس شهر بندرعباس هشت مدرسه (چهار دخترانه و چهار پسرانه) به روش تصادفی انتخاب و سپس از هر مدرسه سه کلاس در پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم به روش تصادفی ساده انتخاب شد و در نهایت همه دانش‌آموزان کلاس بعد از معیارهای ورود به مطالعه به پرسشنامه‌های مربوطه پاسخ دادند. معیارهای ورود به مطالعه شامل امضای رضایت‌نامه شرکت آگاهانه در پژوهش، عدم مردودی در پایه‌های گذشته، عدم اعتیاد و مصرف داروهای روان‌پزشکی و عدم رخداد‌های تنش‌زا مانند مرگ و طلاق در خانواده در سه ماه گذشته و معیار خروج از مطالعه شامل تکمیل کردن پرسشنامه‌ها به صورت ناقص یا نامناسب بود. ابزارهای پژوهش به شرح زیر می‌باشند.

پرسشنامه عملکرد تحصیلی^۱: این ابزار توسط صالحی (۱۳۹۲) با ۳۰ گویه طراحی شد. گویه‌ها با استفاده از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند و نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها محاسبه (دامنه نمرات ۱۵۰-۳۰) و نمره بالاتر به معنای عملکرد تحصیلی بهتر می‌باشد. صالحی (۱۳۹۲) روایی ابزار را با روش همسانی درونی تایید و پایایی آن را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۴ گزارش کرد. در مطالعه حاضر پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۰ محاسبه شد.

پرسشنامه سرزندگی تحصیلی^۲: این ابزار توسط دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱) با ۹ گویه طراحی شد. گویه‌ها با استفاده از مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت (۱=کاملاً مخالفم تا ۷=کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند و نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها محاسبه (دامنه نمرات ۶۳-۹) و نمره

¹ Academic performance questionnaire

² Academic vitality questionnaire

بالتر به معنای سرزندگی تحصیلی بیشتر می‌باشد. دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱) روایی ابزار را با روش چرخش واریماکس تایید و پایایی آن را با روش‌های آلفای کرونباخ $0/۸۰$ و بازآمایی $0/۷۳$ گزارش کردند. در مطالعه حاضر پایایی با روش آلفای کرونباخ $0/۸۳$ محاسبه شد.

پرسشنامه انگیزش پیشرفت^۱: این ابزار توسط هرمانز^۲ (۱۹۷۰) با ۲۹ گویه طراحی شد. گویه‌ها دارای چهار گزینه هستند که به گزینه «الف» نمره ۴، گزینه «ب» نمره ۳، گزینه «ج» نمره ۲ و گزینه «د» نمره ۱ تعلق می‌گیرد و نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها محاسبه (دامنه نمرات ۱۱۶-۲۹) و نمره بالاتر به معنای انگیزش پیشرفت بیشتر می‌باشد. هرمانز (۱۹۷۰) روایی سازه ابزار را تایید و پایایی آن را با روش کودر- ریچاردسون $0/۸۶$ گزارش کرد (به نقل از محمدزاده ادملایی، شهنی بیلاق و مهرابی‌زاده هنرمند، ۱۳۸۸). همچنین پورکریمی (۱۳۸۹) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ $0/۷۴$ گزارش کرد. در مطالعه حاضر پایایی با روش آلفای کرونباخ $0/۸۱$ محاسبه شد.

پرسشنامه خوش‌بینی تحصیلی^۳: این ابزار توسط بیرد و همکاران (۲۰۱۰) با ۲۸ گویه طراحی شد. گویه‌ها با استفاده از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند و نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها محاسبه (دامنه نمرات ۱۴۰-۲۸) و نمره بالاتر به معنای خوش‌بینی تحصیلی بیشتر می‌باشد. بیرد و همکاران (۲۰۱۰) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ $0/۹۳$ گزارش کردند. همچنین عیسی‌زادگان، میکائیلی منیع و مروئی میلان (۱۳۹۳) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ $0/۷۹$ گزارش کردند. در مطالعه حاضر پایایی با روش آلفای کرونباخ $0/۸۷$ محاسبه شد.

داده‌ها پس از ورود به نرم‌افزار SPSS-19 در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل شدند. در سطح توصیفی از شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی برای توصیف توزیع متغیرها و در سطح استنباطی از روش‌های ضرایب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه با مدل همزمان برای بررسی فرضیه‌ها استفاده شد.

¹ Achievement motivation questionnaire

² Hermans

⁵ Academic optimism questionnaire

یافته‌ها

در این پژوهش ۶۰۰ دانش‌آموز دوره متوسطه دوم حضور داشتند که نیمی از آنها دختر و نیمی دیگر پسر بودند. از میان آنان ۲۱۷ نفر در پایه دهم (۳۶/۱۷ درصد)، ۱۹۵ نفر در پایه یازدهم (۳۲/۵۰ درصد) و ۱۸۸ نفر در پایه دوازدهم (۳۱/۳۳ درصد) مشغول به تحصیل بودند. در جدول ۱ نتایج شاخص‌های توصیفی میانگین و انحراف معیار، کمینه، بیشینه، کجی و کشیدگی متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت، خوش‌بینی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان ارائه شد.

جدول ۱: نتایج شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در دانش‌آموزان (n=۶۰۰)

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	کجی	کشیدگی
سرزندگی تحصیلی	۳۶/۸۵	۴/۲۷	۱۲	۶۱	-۰/۸۷	۰/۵۹
انگیزش پیشرفت	۷۱/۲۳	۷/۵۹	۳۴	۱۰۷	۰/۲۲	-۰/۶۳
خوش‌بینی تحصیلی	۷۸/۶۶	۷/۸۰	۳۷	۱۲۵	۰/۹۴	۰/۳۲
عملکرد تحصیلی	۱۰۲/۴۱	۱۲/۲۲	۴۸	۱۴۶	۰/۳۵	-۰/۷۴

بر اساس مقادیر کجی و کشیدگی جدول ۱، فرض نرمال بودن تایید شد. چون اگر مقادیر کجی و کشیدگی در دامنه +۱ تا -۱ باشد، فرض نرمال بودن تایید می‌شود. همچنین مقادیر عامل تورم واریانس برای متغیرهای پیش‌بین (سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی) در دامنه ۱/۲۷ تا ۲/۶۹ قرار داشت که از ۱۰ بسیار کوچک‌تر بودند، لذا فرض هم‌خطی چندگانه رد شد. علاوه بر آن مقدار دوربین-واتسون برای متغیر ملاک (عملکرد تحصیلی) برابر با ۱/۹۴ محاسبه شد که در دامنه ۱/۵ تا ۲/۵ بود، لذا فرض همبستگی باقی‌مانده‌ها رد شد. بنابراین شرایط استفاده از روش‌های ضرایب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه وجود دارد. در جدول ۲ نتایج ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت، خوش‌بینی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان ارائه شد.

جدول ۲: نتایج ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش در دانش‌آموزان (n=۶۰۰)

متغیرها	سرزندگی تحصیلی	انگیزش پیشرفت	خوش‌بینی تحصیلی	عملکرد تحصیلی
سرزندگی تحصیلی	۱			
انگیزش پیشرفت	۰/۲۸**	۱		
خوش‌بینی تحصیلی	۰/۴۷**	۰/۳۳**	۱	
عملکرد تحصیلی	۰/۳۵**	۰/۲۹**	۰/۲۴**	۱

**p < ۰/۰۱

بر اساس جدول ۲، سرزندگی تحصیلی ($r=0/35$)، انگیزش پیشرفت ($r=0/29$) و خوش‌بینی تحصیلی ($r=0/24$) با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار دارند ($P<0/01$). در جدول ۳ نتایج رگرسیون چندگانه با مدل همزمان برای پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان ارائه شد.

جدول ۳: نتایج رگرسیون چندگانه با مدل همزمان برای پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان ($n=600$)

متغیرها	R	R ²	تغییر F	df	P-value	Beta	P-value
سرزندگی تحصیلی	۰/۴۸	۰/۲۳	۱۷/۲۴	۵۹۶	۰/۰۰۱	۰/۲۶	۰/۰۰۱
انگیزش پیشرفت	۰/۴۸	۰/۲۳	۱۷/۲۴	۵۹۶	۰/۰۰۱	۰/۲۲	۰/۰۰۱
خوش‌بینی تحصیلی	۰/۱۷	۰/۰۲	۰/۱۷	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۱۷	۰/۰۰۲

بر اساس نتایج جدول ۳، متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی به طور معنی‌داری توانستند ۲۳ درصد از تغییرات عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین نمایند که با توجه به مقدار بتا در این تبیین نقش سرزندگی تحصیلی بیشتر از انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی است ($P<0/01$).

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نقش آینده‌سازی دانش‌آموزان و اهمیت عملکرد تحصیلی در موفقیت آنان در آینده، این مطالعه با هدف پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان انجام شد.

یافته‌ها نشان داد که سرزندگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشت. این یافته با یافته پژوهش‌های ارسینی و همکاران (۲۰۱۸) مبنی بر رابطه معنادار بین سرزندگی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، فولادی و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر تاثیر سرزندگی تحصیلی بر افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و جلیلیان و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر نقش سرزندگی تحصیلی بر یادگیری و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان همسو بود. در تبیین این یافته‌ها بر مبنای نظریه مارتین و مارش (۲۰۰۸) می‌توان گفت که سرزندگی تحصیلی ارائه پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع تحصیلی مثل نمرات ضعیف، استرس، کاهش انگیزه تحصیلی و غیره اشاره دارد و افراد دارای سرزندگی تحصیلی نه تنها احساس خستگی و ناامیدی نمی‌کنند، بلکه همواره احساس افزایش نیرو و انرژی می‌کنند و چنین افرادی با افزایش تلاش و پشتکار زمینه

موفقیت تحصیلی خود را فراهم می‌آورند. در نتیجه سرزندگی تحصیلی از طریق فرایندهای توضیح داده شده باعث افزایش عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان می‌شوند.

همچنین یافته‌ها نشان داد که انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشت. این یافته با یافته پژوهش‌های ارسینی و همکاران (۲۰۱۸) مبنی بر رابطه معنادار بین انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، رضایی و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر رابطه معنادار مثبت بین انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی، عابدینی و مختاری (۱۳۹۴) مبنی بر رابطه انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و عظیمی و همکاران (۱۳۹۳) مبنی بر رابطه معنادار مثبت انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان همسو بود. در تبیین این یافته‌ها بر مبنای پژوهش رضایی و همکاران (۱۳۹۵) می‌توان گفت دانش‌آموزانی که دارای انگیزش پیشرفت بالایی هستند معمولاً تکالیف و موقعیت‌هایی را انتخاب می‌کنند و ترجیح می‌دهند که بتوانند بر آنها اثر بگذارند و به طور موفقیت‌آمیزی به اتمام برسانند، اما دانش‌آموزانی که انگیزش پیشرفت پایین دارند معمولاً به خود مطمئن نیستند و زمینه شکست خود را فراهم می‌کنند. انگیزه عامل مهم و شرط اصلی در فرایند یادگیری دانش‌آموزان است و بر این اساس دانش‌آموزانی که از انگیزه و میل به پیشرفت بالایی برخوردار باشند در تمامی حوزه‌ها و به‌خصوص تحصیل به جای اینکه تحت تاثیر هیجان‌ها و افکار منفی باشند از راهکارهای مناسب بهره می‌برند و در نتیجه عملکرد تحصیلی بهتری خواهند داشت.

دیگر یافته‌ها نشان داد که خوش‌بینی تحصیلی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار داشت. این یافته با یافته پژوهش‌های اندرسون و همکاران (۲۰۱۸) مبنی بر رابطه معنادار مثبت بین خوش‌بینی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، اسمیت و هوی (۲۰۰۷) مبنی بر رابطه مثبت و معنادار خوش‌بینی تحصیلی و موفقیت تحصیلی، چراغی‌خواه و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر رابطه معنادار مثبت بین خوش‌بینی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و مرادی و همکاران (۱۳۹۳) مبنی بر رابطه خوش‌بینی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه همسو بود. در تبیین این یافته‌ها بر مبنای پژوهش مرادی و همکاران (۱۳۹۳) می‌توان گفت دانش‌آموزانی که معتقدند در مدرسه آنها از نمره‌های خوب قدردانی می‌شود، به کسانی که نمره‌های خوب می‌گیرند، احترام می‌گذارند، مدرسه آنها نسبت به یادگیری دانش‌آموزان جدی است، خود دانش‌آموزان تلاش بسیاری برای بهبود وضعیت آموزش می‌کنند، معلمان مدرسه همیشه آماده کمک کردن هستند، معلمان در آموزش دادن خوب عمل می‌نمایند، معلمان برای صحبت کردن و سوال پرسیدن

در دسترس هستند، معلمان به صحبت‌های دانش‌آموزان بها می‌دهند و این معلمان با دانش‌آموزان صادق هستند، معمولاً از لحاظ تحصیلی، در مقایسه با دانش‌آموزانی که چنین اعتقادهایی ندارند و یا در ملاک‌های بالا نمره پایینی می‌گیرند در جایگاه بالاتری قرار دارند. زیرا ملاک‌های بالا معرف ابعاد خوش‌بینی تحصیلی است، لذا با افزایش خوش‌بینی تحصیلی می‌توان انتظار داشت که میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز افزایش یابد.

علاوه بر آن یافته‌ها نشان داد که متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی توانایی تبیین و پیش‌بینی معنادار عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را داشتند. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانش‌آموزانی که توانایی ارائه پاسخ‌های مثبت، سازنده، موفق و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع در عرصه مداوم و جاری تحصیلی را دارند (دانش‌آموزان دارای سرزندگی تحصیلی بالا)، دانش‌آموزانی که شوق و علاقه به موفقیت در همه زمینه‌ها یا در زمینه یا فعالیت خاص و برتری جستن در کارها را دارند (دانش‌آموزان دارای انگیزش پیشرفت بالا) و یا دانش‌آموزانی که باور مثبت مبنی بر این دارند که می‌توانند با تاکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به محیط آموزشی زمینه بهبود عملکرد تحصیلی خود را فراهم آورند (دانش‌آموزان دارای خوش‌بینی تحصیلی بالا) معمولاً در زندگی شخصی، اجتماعی و به‌ویژه تحصیلی با مشکلات کمتری مواجه می‌شوند، از راهبردهای مناسب برای حل مشکلات و چالش‌های تحصیلی استفاده می‌کنند، از راهبردهای شناختی و فراشناختی برای یادگیری استفاده می‌نمایند و به تنهایی و یا با کمک دیگران بر مشکلات و چالش‌های تحصیلی پیش آمده فائق می‌آیند که همه این عوامل نقش مهمی در بهبود وضعیت تحصیلی دارند. در نتیجه، متغیرهای سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی می‌توانند نقش موثری در تبیین و پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد.

به طور کلی، نتایج حاکی از رابطه مثبت و معنادار سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان بود. همچنین، سه متغیر مذکور توانایی تبیین عملکرد تحصیلی آنها را داشتند که در این تبیین سهم سرزندگی تحصیلی از متغیرهای انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی بیشتر بود. پس، آنچه در تبیین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نقش عمده‌ای ایفا می‌کند در درجه نخست این است که دانش‌آموزان چقدر توانایی ارائه پاسخ‌های مثبت، سازنده، موفق و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع در عرصه مداوم و جاری تحصیلی را دارند. با توجه به نتایج، توصیه می‌گردد که مشاوران و روانشناسان مدارس و یا سایر مسئولان

آموزش و پرورش برای ارتقای عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان میزان سرزندگی تحصیلی، انگیزش پیشرفت و خوش‌بینی تحصیلی آنان را با استفاده از کارگاه‌های آموزشی افزایش دهند. هر پژوهشی در هنگام اجرا با محدودیت‌هایی مواجه است و پژوهش حاضر نیز از این قاعده مستثنی نیست و از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به محدود شدن جامعه پژوهش به دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر بندرعباس، استفاده از ابزارهای خودگزارش‌ده (پرسشنامه) برای جمع‌آوری داده‌ها، عدم بررسی نتایج به تفکیک جنسیت و ناتوانی در کنترل برخی متغیرهای مزاحم و مداخله‌گر مثل رغبت و تمایل بالای برخی دانش‌آموزان برای مشارکت در پژوهش و رغبت و تمایل پایین برخی دیگر از آنها اشاره کرد. بنابراین، محدودیت‌های ذکر شده باید در تعمیم و استفاده از نتایج لحاظ گردند. با توجه به محدودیت‌ها، توصیه می‌شود که این پژوهش به تفکیک بر روش دانش‌آموزان دختر و پسر انجام و نتایج آن با هم مقایسه شود. پیشنهاد دیگر استفاده از مصاحبه به جای پرسشنامه و یا استفاده از آن در کنار پرسشنامه برای تهیه داده‌های دقیق‌تر می‌باشد. به‌عنوان آخرین پیشنهاد می‌توان به انجام این پژوهش بر روی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه سایر شهرها و حتی دانش‌آموزان سایر دوره‌های تحصیلی و یا دانشجویان و مقایسه آنها با نتایج پژوهش حاضر اشاره کرد.

کتابنامه

- پورکریمی، جواد (۱۳۸۹). رابطه انگیزش پیشرفت با سبک رهبری مدیران مدارس ابتدایی شهر تهران. مجله اندیشه‌های نوین تربیتی، ۶(۳)، ۲۷-۴۴.
- جلیلیان، سهیلا؛ عظیم‌پور، احسان و قلی‌زاده، نعمت‌اله. (۱۳۹۷). پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس اشتیاق تحصیلی و سرسختی روان‌شناختی در دانش‌آموزان دوره متوسطه. دوفصلنامه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۷(۱۸)، ۱۴۰-۱۲۳.
- چراغی‌خواه، زهرا؛ عرب‌زاده، مهدی و کدیور، پروین. (۱۳۹۴). نقش خوش‌بینی تحصیلی، هیجانات تحصیلی و بهزیستی مدرسه در عملکرد ریاضی دانش‌آموزان. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، ۱(۳)، ۲۰-۱۱.
- دهقانی‌زاده، محمدحسین و حسین‌چاری، مسعود. (۱۳۹۱). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوی ارتباطی خانواده؛ نقش واسطه‌ای خودکارآمدی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۴(۲)، ۴۷-۲۱.
- رضایی، علی محمد؛ جهان، فائزه و رحیمی، معصومه. (۱۳۹۵). عملکرد تحصیلی: نقش اهداف پیشرفت و انگیزه پیشرفت. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۲(۴۲)، ۱۶۹-۱۵۳.
- صالحی، رضوان. (۱۳۹۲). تدوین مدل نظری مشاوره تحصیلی بر اساس عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی. رساله دکتری مشاوره تحصیلی شغلی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان.
- عابدینی، یاسمین و مختاری، محمدمهدی. (۱۳۹۴). مدل علی روابط انگیزش پیشرفت و عملکرد زبان انگلیسی: نقش واسطه‌ای و فراشناختی کمک‌طلبی تحصیلی در یادگیری از طریق تلفن همراه. مجله پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۳(۱۱)، ۱۶-۷.
- عظیمی، محمد؛ پیری، موسی و زوار، تقی. (۱۳۹۳). رابطه فرسودگی تحصیلی و انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه. نشریه آموزش و ارزشیابی، ۷(۲۷)، ۹۸-۸۷.
- عیسی‌زادگان، علی؛ میکائیلی منبع، فرزانه و مروئی میلان، فیروز. (۱۳۹۳). رابطه بین امید، خوش‌بینی و معنای تحصیل با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره پیش‌دانشگاهی. مجله روانشناسی مدرسه، ۳(۲)، ۱۵۲-۱۳۷.
- فولادی، اسما؛ کجباغ، محمدباقر و قمرانی، امیر. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش سرزندگی تحصیلی بر موفقیت تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دختر. نشریه آموزش و ارزشیابی، ۱۱(۴۲)، ۵۳-۳۷.
- محمدزاده ادملایی، رجبعلی؛ شهنی بیلاق، منیجه و مهرابی‌زاده، هنرمند، مهناز. (۱۳۸۸). مقایسه دانشجویان پسر دارای سبک‌های یادگیری متفاوت از لحاظ ویژگی‌های شخصیتی، انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی. مجله دست‌آوردهای روانشناختی، ۴(۱۶)، ۱۵۴-۱۲۵.
- مرادی، کیوان؛ واعظی، مظفرالدین؛ فرزانه، محمد و میرزایی، محمد. (۱۳۹۳). رابطه خوش‌بینی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی در بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه مناطق ۶ و ۹ شهر تهران. فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی، ۲(۵)، ۸۰-۶۹.

Anderson, K., Kochan, F., Kensler, L. A. W., & Reames, E. H. (2018). Academic optimism, enabling structures, and student achievement: Delving into relationships. *Journal of School Leadership*, 28(4), 434-461.

Beard, K. S., Hoy, W. K., & Hoy, A. W. (2010). Academic optimism of individual teachers: Confirming a new construct. *Teaching and Teacher Education*, 26(5), 1136-1144.

Bergold, S., & Steinmayr, R. (2016). The relation over time between achievement motivation and intelligence in young elementary school children: A latent cross-lagged analysis. *Contemporary Educational Psychology*, 46, 228-240.

Bronson, S. (2016). Autonomy support environment and autonomous motivation on nursing student academic performance: An exploratory analysis. *Nurse Education Today*, 44, 103-108.

Cernat, V., & Moldovan, L. (2018). Emotional problems and academic performance of students in manufacturing. *Procedia Manufacturing*, 22, 833-839.

Comerford, J., Batteson, T., & Tormey, R. (2015). Academic buoyancy in second level schools: insights from Ireland. *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 197, 98-103.

Eren, A. (2012). Prospective teachers' future time perspective and professional plans about teaching: The mediating role of academic optimism. *Teaching and Teacher Education*, 28(1), 111-123.

Feldman, D. B., & Kubota, M. (2015). Hope, self-efficacy, optimism, and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade-point average. *Learning and Individual Differences*, 37, 210-216.

Hu, F. (2015). Do girl peers improve your academic performance? *Economics Letters*, 137, 54-58.

Karaman, M. A., & Watson, J. C. (2017). Examining associations among achievement motivation, locus of control, academic stress, and life satisfaction: A comparison of U.S. and international undergraduate students. *Personality and Individual Differences*, 111, 106-110.

Kulophas, D., Ruengtrakul, A., & Wongwanich, S. (2015). The relationships among authentic leadership, teachers' work engagement, academic optimism and school size as moderator: A conceptual model. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191, 2554-2558.

Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2008). Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience. *Journal of School Psychology*, 46, 53-83.

Miller, S., Connolly, P., & Maguire, L. K. (2013). Wellbeing, academic buoyancy and educational achievement in primary school students. *International Journal of Educational Research*, 62, 239-48.

Orsini, C. A., Binnie, V. I., & Tricio, J. A. (2018). Motivational profiles and their relationships with basic psychological needs, academic performance, study strategies, self-esteem, and vitality in dental students in Chile. *Journal of Education and Evaluation Health Profile*, 15, 11-18.

Oz, H. (2017). Academic motivation and academic achievement among Preservice English teachers: A structural equation modeling approach. *Journal of Anthropologist*, 25(3), 240-248.

Palos, R., Maricutoiu, L. P., & Costea, I. (2019). Relations between academic performance, student engagement and student burnout: A cross-lagged analysis of a two-wave study. *Studies in Educational Evaluation*, 60, 199-204.

Smith, P. A., & Hoy, W. K. (2007). Academic optimism and student achievement in urban elementary schools. *Journal of Educational Administration*, 45(5), 556-568.

Solberg, P. A., Hopkins, W. G., Ommundsen, Y., & Halvari, H. (2012). Effects of three training types on vitality among older adults: A self-determination theory perspective. *Psychology Sport Exercises*, 13, 407-17.

Staniewski, M. W., & Awruk, K. (2019). Entrepreneurial success and achievement motivation – A preliminary report on a validation study of the questionnaire of entrepreneurial success. *Journal of Business Research*, 101, 433-440.

Talsma, K., Schuz, B., & Norris, K. (2019). Miscalibration of self-efficacy and academic performance: Self-efficacy $\neq$ self-fulfilling prophecy. *Learning and Individual Differences*, 69, 182-195.

Tsubomi, H., & Watanabe, K. (2017). Development of visual working memory and distractor resistance in relation to academic performance. *Journal of Experimental Child Psychology*, 154, 98-112.

Werner, K. M., Milyavskaya, M., Klimo, R., & Levine, S. L. (2019). Examining the unique and combined effects of grit, trait self-control, and conscientiousness in predicting motivation for academic goals: A commonality analysis. *Journal of Research in Personality*, 81, 168-175.

